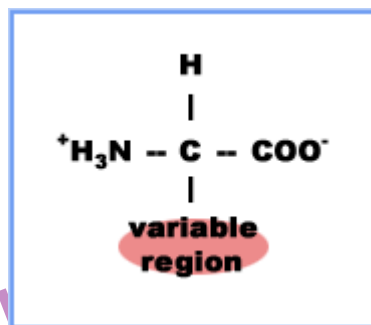

اسید های آمینه

اسیدهای آمینه واحدهای تشکیل دهنده پروتئینها هستند. هر پروتئین زنجیری از اسیدهای آمینه است که با پیوند شیمیایی در کنار هم قرار گرفته اند. این زنجیر پروتئینی می تواند شکل های فضایی مختلفی داشته باشد. همین شکل های متعدد به پروتئین این قابلیت را می دهد که کارهای متفاوتی را در سلول انجام دهد. در تمام اسید های آمینه، یک گروه شیمیایی ثابت (که در شکل زیر نشان داده شده است) وجود دارد، اما باقی مولکول در اسید آمینه های مختلف، متفاوت است.

حدود ۲۰ نوع اسید آمینه در ساخت پروتئین به کار می رود. این اسیدها بر حسب ساختمان شیمیایی به چهار گروه طبقه بندی می شوند: اسیدی، بازی، قطبی بدون بار و غیر قطبی. ساخته شدن پروتئین در سلول شاید به نظر برسد که پروتئین و اسید آمینه، ارتباطی با DNA ندارند، اما حقیقت آن است که DNA نقش مهمی در تولید پروتئین دارد. وقتی سلول می خواهد یک پروتئین

خاص را تولید کند، باید ابتدا نسخه ساخت آن را پیدا کند. این نسخه در مولکول DNA ذخیره شده است. هر ترکیب سه تایی از نوکلئوتیدها نشان دهنده یک اسید آمینه است، مثلاً CCT کد ساخت اسید آمینه ای به نام پرولین و CGT کد ساخت ارگینین می باشد. به این ترتیب، DNA به دستور ساخت پروتئین تبدیل می شود. برای اطلاع از جزئیات این فرآیند، صفحه پروتئین سازی را بخوانید.

FIRST LETTER	SECOND LETTER				THIRD LETTER
	U	C	A	G	
U	Phenylalanine	Serine	Tyrosine	Cysteine	U
	Phenylalanine	Serine	Tyrosine	Cysteine	C
	Leucine	Serine	Stop	Stop	A
	Leucine	Serine	Stop	Tryptophan	G
C	Leucine	Proline	Histidine	Arginine	U
	Leucine	Proline	Histidine	Arginine	C
	Leucine	Proline	Glutamine	Arginine	A
	Leucine	Proline	Glutamine	Arginine	G
A	Isoleucine	Threonine	Asparagine	Serine	U
	Isoleucine	Threonine	Asparagine	Serine	C
	Isoleucine	Threonine	Lysine	Arginine	A
	(Start) Methionine	Threonine	Lysine	Arginine	G
G	Valine	Alanine	Aspartate	Glycine	U
	Valine	Alanine	Aspartate	Glycine	C
	Valine	Alanine	Glutamate	Glycine	A
	Valine	Alanine	Glutamate	Glycine	G

متابولیسم اسیدهای آمینه

اسیدهای آمینه شکل نهایی متابولیسم پروتئین ها هستند، قابل انتشار بوده و شامل مواد ساده ای است که مصارف مختلفی دارند :

الف) ذخیره موقتی در بافت ها

ب) سنتز پروتئین ها: با اسیدهای آمینه بافتهای مختلف، پروتئین ها سنتز می شوند .

ج (دز آمیناسیون - ترانس آمیناسیون: با سوختن اسید آمینه، بعد از آنکه اسید آمینه عامل آمینی (NH_2) را از دست داد، یک اسید چرب باقی می ماند که حدوداً ۹۰ درصد انرژی موجود در اسید آمینه را در بر می گیرد و در زمان کمبود انرژی یا مصرف بیش از حد پروتئین، اسید آمینه پس از دست دادن ازت خود می سوزد. همچنین اسیدهای آمینه در بدن با جا به جا کردن ازت) ترانس آمیناسیون) به یکدیگر تبدیل می شوند.

ساختار آمینو اسید

همانطور که از نام اسیدهای آمینه استنباط می شود این گونه مواد شامل یک گروه آمین

(NH_2 - (و یک گروه اسید گروه کربوکسیل) $-COOH$) هستند. غالباً

اسیدهای آمینه یک گروه آمین و یک گروه اسید دارند که به همان اتم کربن پیوند

یافته اند. فرمول عمومی اسیدهای آمینه ($R^*C HNH_2COOH$) (می باشد که در

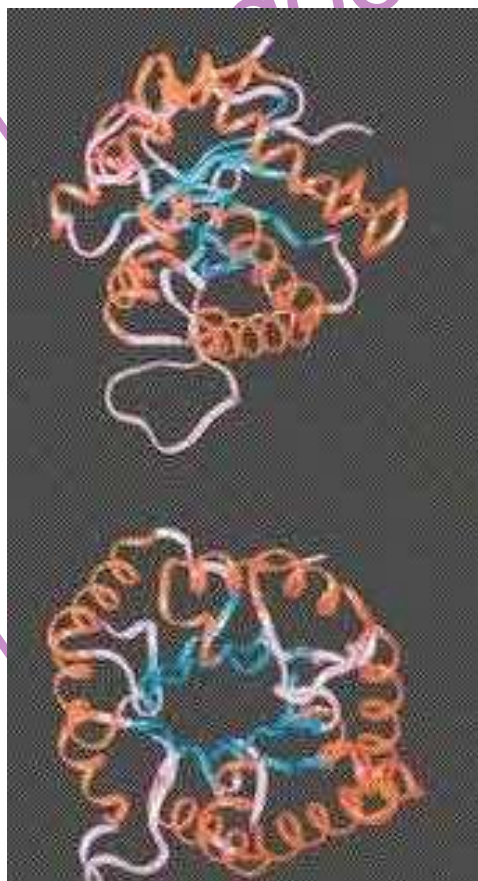
این فرمول R گروه مشخصه هر اسید آمینه و علامت ستاره روی کربن نشان دهنده

یک اتم کربن بی تقارن است. ساده ترین اسید آمینه گلیسین است. که در آن R یک اتم

هیدروژن است. گلیسین، اسیدهای آمینه دیگر اتم کربن بی تقارن (کربن کایرال) و

ایزومرهای نوری دارند. طبیعت، ایزومرهای نوری چپ بر (L) اسیدهای آمینه را

ترجیح می دهد.

ساختار اسیدهای آمینه

هر اسید آمینه ، از یک کربن نامتقارن به نام کربن آلفا تشکیل یافته است که با چهار گروه مختلف کربوکسیل (COOH) اتم هیدروژن ، گروه آمینه بازی (NH_2^-) و یک زنجیره غیر جانبی (R^-) پیوند برقرار می کند. ریشه R ممکن است یک زنجیره کربنی و یا یک حلقه کربنی باشد. عوامل دیگری مانند الکل ، آمین ، کربوکسیل و نیز گوگرد می توانند در ساختمان ریشه R شرکت کنند. زنجیره جانبی خود چندین اتم کربن دارد و آنها را به ترتیبی که از کربن آلفا ، فاصله می گیرند، با حروف بتا (β) ،

گاما (γ) و دلتا (δ) نشان می دهند.

اگر در حالی که عامل COOH روی کربن آلفا قرار داد عامل NH_2 روی کربنهای

غیر آلفا قرار گیرد. نوع اسید آمینه به β ، γ یا δ تغییر خواهد کرد. اسیدهای آمینه

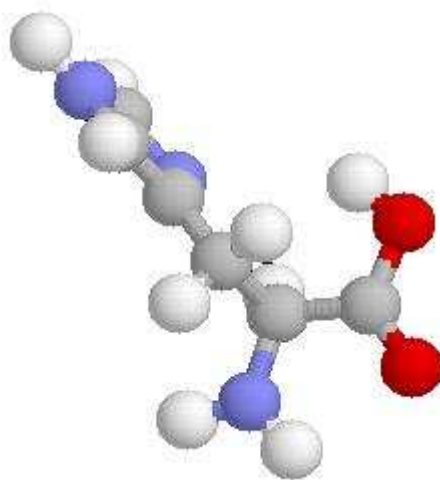
آزاد به مقدار بسیار ناچیز در سلولها وجود دارند. بیشتر اسیدهای آمینه آلفا در سنتز

پروتئین شرکت می کنند، در صورتی که اسیدهای آمینه بتا ، گاما و دلتا واسطه های

شیمیایی هستند. بیشتر اسیدهای آمینه در pH هفت به صورت دو قطبی در می آیند

یعنی گروه NH_2 پروتون می گیرد و گروه COOH هیدروژن خود را از دست

می دهد و به صورت $-\text{COO}^-$ در می آید.

انواع اسیدهای آمینه

منو اسیدهای آمینه

- گلیکوکول: (Gly) گلیکوکول که گلیسین نیز نامیده می شود و تنها اسید آمینه ای است که فاقد کربن ناقربینه است و در ساختمان پروتئینهایی مانند کلاژن ، الاستین و رشته ابریشم به مقدار فراوان وجود دارد.
- آلانین: (Ala) در تمام پروتئینها فراوان است.
- والین: (Val) اسید آمینه ضروری برای انسان است و به مقدار کم در بیشتر پروتئینها یافت می شود.
- لوسین: (Leu) اسید آمینه ضروری برای انسان بوده و در بیشتر پروتئینها به مقدار زیاد وجود دارد.
- ایزولوسین: (Ile) اسید آمینه ضروری برای انسان است که به مقدار کمتر از اسیدهای آمینه دیگر پروتئینها وجود دارد. ایزولوسین دو کربن ناقربینه دارد.

اسید آمینه الکل دار

- سرین (Ser): اسید آمینه‌ای است که در رشته‌های ابریشم بسیار فراوان بوده و در ساختمان چربیها و پروتئینهای مرکب نیز شرکت می‌کند.
- تره اونین (Thr): اسید آمینه الکل‌داری است که برای انسان ضروری بوده و مانند ایزولوسین یک کربن ناقصینه اضافی دارد.

اسیدهای آمینه گوگرددار

- سیستین (Cys): این اسید آمینه نقش مهمی در ساختمان فضایی پروتئینها بر عهده دارد زیرا عامل تیول (SH-) دو مولکول سیستین در یک زنجیره پلی پپتیدی و یا دو مولکول سیستین در دو زنجیره پلی پپتیدی با از دست دادن هیدروژن پیوند کوالان می‌سازند و در نتیجه دو مولکول سیستین تبدیل به اسید آمینه دیگری به نام سیستین می‌گردند.
- متیونین (Met): متیونین از اسیدهای آمینه ضروری برای انسان است که مقدار آن در پروتئینها نسبتاً کم است.

دی اسیدهای منو آمینه

اسیدهای آمینه‌ای هستند که دارای یک آمین و دو عامل کربوکسیل هستند و به اسید آمینه اسیدی مشهورند .

- اسید آسپارتیک (Asp) در پروتئینها به مقدار زیاد یافت می‌شود . اسیدیته این اسید آمینه زیاد است .

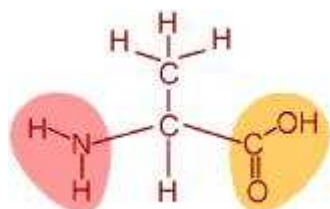
- اسید گلوتامیک (Glu) مقدار آن در پروتئین زیاد است و نقش مهم آن انتقال عامل آمین در واکنشهای بیوشیمیایی است .

اسیدهای آمینه آمیدی

این ترکیبات روی ریشه R دارای یک عامل آمیدی هستند . این اسیدهای آمینه در سنتز پروتئینها شرکت نموده و نقش مهمی را در انتقال آمونیاک دارا هستند .

- گلوتامین (Gln)

- آسپاراژین (Asn)

اسیدهای آمینه دی آمین

این اسیدهای آمینه دارای یک عامل آمین اضافی هستند .

• لیزین (Lys): این اسید آمینه برای انسان ضروری بوده و در بیشتر پروتئینها مخصوصا در بعضی از پروتئینها مانند هیستونها به مقدار فراوان دیده می شود. لیزین در سنتز کلاژن نیز شرکت می کند. ولی پس از تشکیل کلاژن ، لیزین به دلتا هیدروکسی لیزین تبدیل می شود.

• آرژنین (Arg): این اسید آمینه در پروتئینهایی مانند هیستون و پروتامین بسیار فراوان است. آرژنین بسیار بازی است .گروه انتهای این اسید آمینه را که شامل سه ازت می باشد، گوانیدین می نامند .

اسیدهای آمینه حلقوی

بعضی از این اسیدهای آمینه به علت دارا بودن حلقه بنزنی ، عطری (آروماتیک) نامیده می شوند و برخی دیگر دارای یک حلقه هترو سیلیک هستند .

• فنیل آلانین (phe): از اسیدهای آمینه ضروری برای انسان بوده و در پروتئینها به مقدار فراوان یافت می شوند. در ساختمان این اسید آمینه یک حلقه بنزنی و یک زنجیر جانبی آلانین شرکت دارد.

• تیروزین (Thr): این اسید آمینه به مقدار فراوان در پروتئینها دیده می شود . حلالیت آن در آب کم است. تیروزین را پاراهیدروکسی فنیل آلانین هم می نامند. زیرا از اکسیداسیون فنیل آلانین حاصل می شود.

• **تریپتوفان (Trp):** اسید آمینه ضروری برای انسان است که به مقدار کم در پروتئینها وجود دارد.

• **هیستیدین (His):** این اسید آمینه در تمام پروتئینها به مقدار اندکی وجود دارد و فقط مقدار آن در هموگلوبین نسبتا زیاد است.

• **پرولین (Pro):** اسید آمینه‌ای است که در پروتئینهایی مانند کلاژن و رشته‌های ابریشم به مقدار فراوان دیده می‌شود. این اسید آمینه نقش مهمی در ساختمان فضایی پروتئینها به عهده دارد. در حقیقت پرولین که از حلقه ایمین مشتق می‌شود، یک اسید ایمینه است. در کلاژن تعدادی از پرولینها به هیدروکسی پرولین تبدیل می‌شود.

پروتئین ها

پروتئینها رشته‌هایی از اسیدهای آمینه هستند که شکل‌های فضایی مختلفی دارند. پروتئین را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد. هر یک از این دسته‌ها، از کنار هم گذاشتن دسته قبلی ایجاد می‌شود.

پروتئین های اولیه - این پروتئین ها یک رشته ساده از اسیدهای آمینه هستند.

پروتئین های ثانویه - اگر بین چند رشته پروتئین

اولیه، پیوندهای هیدروژنی تشکیل شود، این رشته ها پیچ می خورند. در اثر این پیچ

خوردن، دو شکل جدید ایجاد می شود: یکی صفحات چین خورده که " صفحات بتا "

نامیده می شوند و دیگری آرایش مارپیچی که اصطلاحاً " مارپیچ آلفا " نام دارد.

پروتئین های نوع سوم - از ترکیب مارپیچ ها و چین خوردگی های قبلی، پروتئین های

کوچک کروی ایجاد می شود. ترکیب این نوع تا

خوردن با چین خوردگی های قبلی، پروتئین های

دسته چهارم را شکل می دهد.

پروتئین های دسته چهارم - برای افزایش کارایی پروتئین ها، گاهی پروتئین های نوع

سوم در کنار هم قرار می گیرند و آرایش فضایی پیچیده ای ایجاد می کنند. یک مثال

معروف از این نوع پروتئین ها، مولکول هموگلوبین است.

هموگلوبین

می دانید این اشکال پیچیده به چه درد می خورد؟ این اشکال باعث می شود که پروتئین به عنوان گیرنده مواد مختلف عمل کند. در غشای سلول کانال های پروتئینی وجود دارد که فقط به بعضی مواد اجازه عبور می دهد. در مولکول هموگلوبین نیز محل های خاصی قرار دارد که اتم اکسیژن روی آن می نشیند و همراه جریان خون می رود تا به سلولهای بدن برسد. بسیاری از آنزیمها از پروتئین ساخته می شوند.

یادآوری ویژگیهای فیزیکی- شیمیایی پروتئین ها

الف) از هیدرولیز پروتئین ها اسیدهای آمینه بدست می آید .

تعداد اسیدهای آمینه بیست عدد می باشد که بعضی از آنها «اساسی» هستند که عبارتند از : لیزین ، تریپتوفان ، فنیل آلانین ، متیونین ، ترئونین ، لوسین و والین و چون بدن انسان قادر نیست آنها را بسازد، حتماً باید توسط غذا تأمین گردند.

ب) با ترکیب اسیدهای آمینه با هم، پلی پپتیدها بوجود می آیند. از ترکیب پلی پپتیدها با هم، تعداد قابل توجهی مولکول پروتئین حاصل شود.

نقش پروتئینها

پروتئینها مهمترین ترکیبات در بدن هستند. و در بسیاری از اعمال بدن موجود زنده ، از جمله حرکت اندامها ، مکانیسمهای دفاع در برابر مواد خارجی ، ایجاد آنزیمها و ایجاد مهمترین دیواره سلولی این موجودات ، نقش مهمی دارند . هر نوع پروتئین

خاصی مرکب از چند اسید آمینه مشخص است که در ساختار مولکولی معینی آرایش یافته است. بخش عمده معدودی از پروتئین‌ها فقط یک نوع اسید آمینه است مثلاً ۴۴ درصد پروتئین موجود در ابریشم، گلیسین است.

اسیدهای آمینه اصلی موجود در بدن باید از گوارش مواد غذایی حاصل شود. بطور کلی از تعداد بیست عدد اسیدهای آمینه، هشت تای آنها در خود بدن سنتز می‌شوند و از راه تغذیه وارد بدن موجود زنده نمی‌شوند ولی بقیه آنها ضمن اینکه در بدن بیوسنتز می‌شوند از راه تغذیه نیز وارد بدن موجود زنده می‌شوند. مونومرهای اسید آمینه با پیوندهای پپتیدی بهم پیوند یافته‌اند. این واکنش شیمیایی یک واکنش اسید-باز است که در آن دو مونومر با از دست دادن یک مولکول آب بهم می‌پیوندند.

انواع ساختار پروتئین‌ها

در ساختار پروتئین‌ها چند ویژگی مشخص وجود دارد. ردیف اسیدهای آمینه‌ای که به صورت یک زنجیر به یکدیگر پیوند یافته‌اند، ساختار نوع اول دارند. زنجیر اسیدهای آمینه‌ای که بر اثر چرخشی به شکل مارپیچ در می‌آیند، ساختار نوع دوم است. این مارپیچ‌ها با پیوندهای هیدروژنی در جای خود می‌مانند، پیوندهای هیدروژنی یک اتم هیدروژن را به اتم اکسیژنی که در سومین آمین زیرین زنجیر است متصل می‌کند. ساختار نوع دوم دیگری از پروتئین‌ها شبیه یک ورقه است که در آن چند زنجیر اسید آمینه در کنار یکدیگر با پیوندهای هیدروژنی بهم متصل شده‌اند.

غالب خواص ابریشم را با این ساختار شبه ورقه‌ای می‌توان توضیح داد. شکل تابدار یا تا شده مارپیچ، ساختار نوع سوم است. یک نوع از ساختار سوم در کلاژن که یک بافت لیفی است، یافت می‌شود. سه زنجیر اسید آمینه‌ای که به صورت مارپیچ‌های چپ - دست تابیده شده‌اند و سپس باهم به صورت یک ابر مارپیچ راست - دست تابیده شده است، یک لیف فوق‌العاده محکم ایجاد می‌کند. دسته‌هایی از این الیاف، کلاژن بوجود می‌آورد. نوع دومی از ساختار سوم پروتئین کروی است که در آن زنجیر مارپیچ بصورت یک الگوی هندسی معینی تا شده و بهم تابیده شده است. بسیاری از آنزیمها پروتئین‌های کروی هستند. ساختارهای نوع سوم با انواع متفاوتی از پیوندهای شیمیایی بهم متصل می‌شوند که یکی از آنها پیوند دی سولفید $S - S$ است. این نوع پیوند غالباً وقتی که سیستئین یا سیستین جزئی از سلسله اسید آمینه‌ای است، دیده می‌شود.

ساختار نوع چهارم پروتئین‌ها درجه تجمع واحدهای پروتئینی است. هموگلوبین انسان که یک پروتئین کروی با وزن مولکولی ۶۸۰۰۰ است باید چهار زنجیر اسید آمینه بطور مناسبی تجمع یافته باشد تا هموگلوبین فعالی تشکیل شود. انسولین نیز ترکیبی است که در آن زیر واحدهایی از پروتئین بطوری مناسب، در یک ساختار نوع چهارم آرایش یافته‌اند. برای آنکه بدانیم مسئله ساختار در مورد پروتئین‌ها تا چه حد

اهمیت دارد هموگلوبین را در نظر بگیرید. اگر هموگلوبین به علت قرار گرفتن یک اسید آمینه نادرست در موضع معین، ساختار نوع اول، دوم، سوم یا چهارم غیر عادی داشته باشد، ممکن است نتواند اکسیژن را در گردش خون منتقل کند. فقط تغییر یک اسید آمینه خاص از ۱۴۶ اسید آمینه موجود در یک تک زنجیر هموگلوبین سبب بیماری کم خونی می شود.

سنتز طبیعی پروتئین

پروتئین های بدن پی در پی تجدید می شوند و این عمل با سنتز مجدد اسیدهای آمینه موجود در بدن صورت می گیرد. بررسی عمر متوسط اسیدهای آمینه ای که اجزای ساختمانی پروتئین ها هستند یا به گفته دیگر، زمانی که طول می کشد تا بدن پروتئینی را در یک بافت تعویض کند، با استفاده از اسیدهای آمینه ای که ایزوتوپ رادیواکتیو دارند امکان پذیر شده است. برای فرآیندی که باید بسیار پیچیده باشد، تعویض بسیار سریع است. فقط چند دقیقه پس از آنکه اسیدهای آمینه رادیواکتیو در بدن حیوانات تزریق شود، پروتئین رادیواکتیو را می توان یافت.

اگرچه تمام پروتئین ها مدام تعویض می شوند ولی سرعت تعویض تغییر می کند. بعضی از پروتئین های کبد و پلاسما طی ۶ روز تعویض می شود. زمان لازم برای تعویض پروتئین های ماهیچه در حدود ۱۸۰ روز و برای دیگر بافتها از قبیل کلاژن استخوان طولانیتر از این است. می دانیم که هر موجود زنده انواع پروتئین های خاص خود را

دارد. عده آرایش‌های ممکن از ۲۰ واحد اسید آمینه به 2.43×10^{18} می‌رسد، با وجود این، پروتئین‌های خاص یک موجود زنده معین در حدود چند دقیقه سنتز می‌شود DNA. موجود در سلول، حامل کد سنتز پروتئین است. یعنی ترتیبی که

بازها در مولکول DNA دارند اطلاعات مورد استفاده برای سنتز پروتئین‌ها را فراهم

می‌سازد. در این فرآیندها دو نوع RNA مورد استفاده قرار می‌گیرد که عبارتند از:

RNA پیک و RNA ناقل.

منابع

سایت اطلاع رسانی دانشنامه رشد

www.daneshnameh.roshd.ir

مدرسه اینترنتی تبیان:

www.tebyan.net

شبکه اندوپلاسمی

شبکه اندوپلاسمی (که آن را به اختصار ER می نامیم.) تولید پروتئین ها و چربی های

تعداد زیادی از اندامهای سلولی را بر عهده دارد. ER از چین خوردگی های فراوانی

تشکیل شده که یک غشا آنها را در بر گرفته است. علاوه بر این، ER وظیفه دارد تا

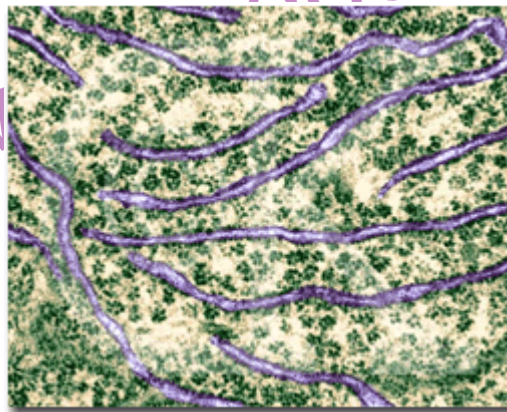
پروتئینها و سایر کربوهیدرات ها را به دستگاه گلژی، غشای سلول، لیزوزوم و هر جای

دیگری که لازم باشد، منتقل کند.

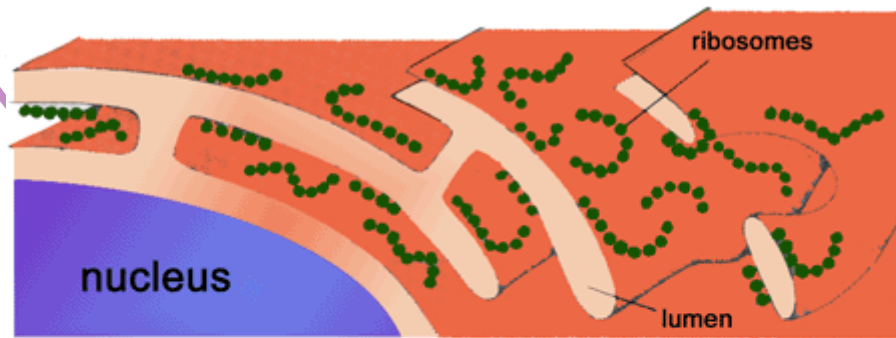
دو نوع ER وجود دارد: نوع زبر که سطح آن با ریبوزومها پوشیده شده و نوع صاف.

نوع زبر محل پروتئین سازی است. پروتئین هایی که در ER زبر ساخته می شوند به

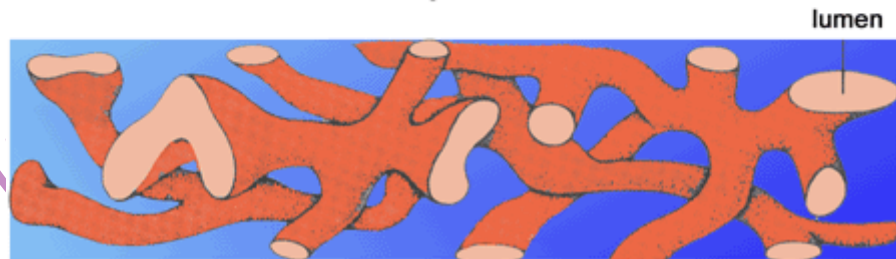
ER صاف منتقل می شوند.

Rough Endoplasmic Reticulum

Smooth Endoplasmic Reticulum

ریبوزوم

ریبوزوم نقش مهمی در سنتز پروتئین ایفا می کند. وقتی یک زنجیر پروتئینی در حال ساخته شدن است، باید همواره در کنار mRNA و هم سو با آن قرار گیرد. در اینجا

گفتیم که هر سه نوکلئوتید، کد یک اسید آمینه است.

پس هر اسید آمینه که به زنجیر پروتئینی اضافه می شود، باید سه پله روی mRNA جلو رفت تا تطبیق دو مولکول بهم نخورد. این کار توسط ترکیب بزرگ و پیچیده ای از RNA و پروتئین انجام می شود که ریبوزوم نام دارد.

ریبوزوم یک واحد کوچک دارد و یک بخش بزرگ در حدود نیمی از وزن ریبوزوم

یوکاریوت‌ها را RNA تشکیل می‌دهد. ریبوزوم یک کانال برای هدایت زنجیر پروتئینی

دارد و یک کانال دیگر هم دارد که مولکول mRNA را نگه می‌دارد. به این ترتیب

ریبوزوم روند سنتز پروتئین را پیش می‌برد.

